www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Research Article / Araştırma Makalesi

Dijimodernizm Kapsamında Fotoğraf ve Değişen Yüzey-Metin*

Photography and Changing Surface-Text Witiın The Scope of Digimodernism

Mehmet Uluç Ceylani** - Uğur Günay Yavuz***

Abstract: Photography, which has acquired new missions in addition to the documentation mission specified for its emergence, has developed its own language under the structure of modernism. In the postmodern process, it was blended with more forms of expression and progressed with a textual expression. With the change of the surface on which it was recorded in the historical process, every face it has has given new meanings to the photograph. New cultural and artistic structure called Digimodernism has started to show itself. Photography has also had its share from this structure, which emerged with the adaptation of the Internet and all computer technologies to art. At the same time, Digimodernism has brought with it a new form of text, the digimodern text. Digimodern text: primarily by digitizing the traditional text form with a literary emphasis, by means of tools known as linear and mechanical, and differentiating it with computer interventions. It has brought media such as audio, video and photography into a multiple structure. Evolution of the text, the aesthetic understanding of art products has also changed. Study tries to explain the effects and change of the digimodern text, which expresses the aesthetic codes of digimodernism, on contemporary photography art. The developing literature on the concepts and techniques supporting the subject, and the descriptive analysis of the selected images and applications constitute the method of the study. As a result, it has been found that with this structure that the digimodern text has gained in the context of digimodernism, original and different forms of expression of photography can be put forward.

Structured Abstract: While the naming for the last existing representation appears as "Postmodernism", many suggestions are put forward to name the representation that comes after it. Some of these discourses are: Post-postmodernism, automodernism, altermodernism, cosmodernism, metamodernism and digimodernism. Each discourse reveals new forms of production by talking about the end of postmodernism, its completion of its process and even its death. With this situation, many areas of life have changed drastically after digitalization. The spread of the computer is the result of the change of time and speed with the internet; From spoken language, literary text, visual text and our communication with other people, everything is digitally updated. While this updating process replaced the previous structure with a new one, it often revealed completely new structures. The surface transformation in photography was also affected in

---

* Bu çalışma Doç. Uğur Günay Yavuz danışmanlığında, Mehmet Uluç Ceylani tarafından 2022 yılında hazırlanan "Dijimodernizm Kapsamında Fotoğraf ve Değişen Yüzey-Metin" başlıklı tezden üretilmiştir

** Sorumlu Yazar: Ögr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Bölümü.
Lect., Akdeniz University, Fine Art Faculty, Photography Department.
ORCİD 0000-0003-1379-3452
ulucceylani@gmail.com

*** Doç., Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Bölümü.
Assoc. Prof., Akdeniz University, Fine Art Faculty, Photography Department.
ORCİD 0000-0002-3111-8277
ugurgunay@gmail.com

Cite as/ Atıf: Ceylani, M. U., & Günay Yavuz, U. (2023). Dijimodernizm kapsamında fotoğraf ve değişen yüzey-metin. *Turkish Studies*, *18*(1), 47-61. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.66180
Received/Geliş: 05 November/Kasım 2022
Accepted/Kabul: 20 March/Mart 2023
Published/Yayın: 25 March/Mart 2023
Checked by plagiarism software
© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

this process and gained a new meaning both formally and visually. With this new surface, the increase in the number of images and the change in people's daily lives brought photography to a central position. This central position that photography has gained through digitization has caused it and its text to be produced with new expressions. When photography was presented in a digital context, both in text and visually, it attracted attention as one of the most dynamic disciplines. This study focuses on the coexistence of the digital age with photography and art, which is characterized as digital modernism, avoiding taking the position of completely accepting or rejecting the idea of the digital imaging revolution. Digimodern texts can be shown as aesthetic codes of digital modernism. The aesthetics of the digital modern text are “onvardness”, “haphazardnes”, “evanescence”, “reformulation and intermediation of textual roles”, “anonymous-multiple social authorship”, “the fluid-bounded text”, it has various codes as "electronic-digitality". Thanks to this structure, it is not only used as a tool, but also as a subject in photography. In addition to all these, artificial intelligences belonging to deep learning information such as generative adversarial networks (GAN), which are included in the aesthetic codes of digital text, can carry photography to many different dimensions. Due to its nature, the photographer can use the digimodern text in a versatile way as both the medium, the subject and the medium of the photograph. Again, starting from these points, photographic production; It is intended to encourage comprehensive thinking about the future of the photographic medium by trying to express perception, presentation, new modes and new text. At the same time, an application study was carried out in order to support the written text, and it was ensured that the subject was evaluated in a wider scope with photographic images. In summary, it aimed to analyze and examine photography in the context of digimodernism, which is one of the successors of postmodernism.

As the method of the study, the skeleton of the study was formed by scanning the literature on Alan Kirby's digimodern text, which is the concept of digimodernism and its form of expression. Afterwards, archives and sources were used within the scope of the analysis of written materials containing information about the concept and technique supporting the subject. Written text was supported by adding in-text images included in the subject. An application study was included as an additional method to the study based on the qualitative research method. This application study, which was made in the context of the digimodern text, which is the subject of the research, was created with photograph-based visuals and supported by computer software and artificial intelligence.

When the importance of the study is evaluated, assuming that digitalization has started since the 1990s, this study is a reference to the point where the process has come to the present day. In this context, the essence of the study is digitalization, which is the result of the photographic surface and related changes, and today's concept of this digitalization, digital modernism and the new understanding of text. This new understanding of text is also called digital modern text. Digimodern text in literature; His works in fields such as communication, literary, cinema and music have been observed. However, limited resources were found in the field of photography. For this reason, it is important in terms of revealing the aesthetic relationship of the digital modern text with the art of photography and the expansion of this relationship with codes as a subject.

As Nertice, photography, which has been constantly renewing itself since the day it was invented, exhibits a structure far beyond the technique of recording on the surface as an indispensable part of digital technology today. Photography represents on the digital surface all the revolutionary potentials that its analog structure cannot realize. Photography, which was built on showing nature as it is in the analogue period it emerged, takes on a structure that represents the artists' own expression with the new digital surface it has acquired. As a result, it is envisaged that the original and different aspects of photography can be revealed with this structure, which is brought by the digimodern text, which is the representation of digimodernism and expression.

Keywords: Photography, Digimodernism, surface, Hypertext, Digimodern text

Öz: Modernite ve ardından modernizmle başlayan fotoğrafın gelişimi, değişimi yapısı gereği yüksek bir ivmede seyretmiştir. Ortaya çıkışı, belirtilen belgeleme misyonunun yanı sıra yeni misyonlar edinen fotoğraf kendi dilini modernizm yapısı altında geliştirmiştir. Adı sanat dalları arasında anılmaya başlayan fotoğraf bu dönemde modern akımlarla harmanlanarak sağlam temeller üzerine dilini, konumunu oturtmuştur. Ardından postmodern süreçte daha fazla ifade biçimleriyle harmanlanmış ve metinsel bir anlatımla ilerlemiştir. Süreç içerisinde kaydedildiği yüzeyin değişime uğramasıyla sahip olduğu her yüzey, fotoğrafa yeni anlamlar kazandırmıştır. Günümüzde fotoğrafın dijital yüzeyi, onu farklı bir metinsellik içerisinde ifade etmektedir.

21. yüzyılın son çeyreğine yaklaşırken Dijimodernizm olarak adlandırılan yeni bir kültürel ve sanatsal yapı kendini göstermeye başlamıştır. İnternetin ve tüm bilgisayar teknolojilerinin sanata adapte edilmesiyle ortaya çıkan bu yapıdan, fotoğraf da nasibini almıştır. Aynı zamanda Dijimodernizm yeni bir metin şekli olan dijimodern metni beraberinde getirmiştir. Dijimodern metin: en başta doğrusal ve mekanik olarak bilinen araçlar aracılığıyla yazınsal ağırlıklı geleneksel metin biçimini dijitalize ederek, bilgisayar müdahaleleriyle farklılaştırarak; ses, video, fotoğraf gibi ortamları çoklu bir yapıya ulaştırmıştır. Metnin evriminde sanat ürünlerinin estetik anlayışı da değişmiştir. Bu değişime ve estetik anlayışa adaptasyon sağlayanların başında kuşkusuz fotoğraf gelmektedir. Yapılan çalışma, dijimodernizmin estetik kodlarını ifade eden dijimodern metnin, çağdaş fotoğraf sanatına etkilerini ve değişimini açıklamaya amaçlamaktadır. Konuyu destekleyen kavram ve teknikler ile ilgili gelişmekte olan literatür taraması, seçilen görsellerin ve yapılan uygulamaların betimsel analizi çalışmanın yöntemini oluşturmaktadır. Sonuç olarak dijimodernizm bağlamında dijimodern metnin kazandırdığı bu yapıyla, fotoğrafın özgün ve farklı ifade biçimlerinin ortaya konulabileceği bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fotoğraf, Dijimodernizm, yüzey, Hipermetin, Dijimodern metin

Giriş

Süreç içerisinde bir tür değişim gerçekleşiyorsa ve bu değişim beraberinde yeni bir durum meydana getirmişse var olan bu yeni süreç; yeni bir temsil ya da yeni bir dönem olarak adlandırılır. En basit olarak kronolojiden yola çıkılırsa Tarih ve diğer bilimler için ya da sanatsal olarak edebi eserler için bu dönemsel ayrımlar daha belirgin olabilmektedir. Fakat sanatın birçok alanı için bu ayrım genellikle belirgin bir şekilde gerçekleşmemektedir. Genel olarak sanatta dönem ya da temsil süreci, bir öncekinin karşısında durarak ya da onun evrim geçirip yenilenmiş ifade biçimi olarak süreç içerisinde var olabilmektedir.

Söz konusu durum sanat süreç içerisinde, sanatçıların benlikleri, özgür düşünce yapıları, tutumları, yaratma süreçleri vb. neredeyse sınırsıza yakın kaynakları sonucu çok çeşitlilik gösteren temsil şekilleri ortaya çıkmıştır. İnsanlık var olduğu sürece de önlenemez bir şekilde ortaya çıkmaya devam edecektir.

Modern sanat yapılanması içinde sanatçılar yeni arayışlara yönelmişlerdir. Var olan, her türlü bilimsel çalışma, bilgi, farklı teknikler ve yenilenen teknolojiyle beraber günlük yaşamın içinden her türlü nesne hatta düşünce sanat eseri içerisinde konumlanmıştır. Sanatçılar sanat eserlerini doğanın kendisiyle direkt olarak ilişkilendirmek yerine bilimin tüm dallarından faydalanarak endüstriyle iç içe ilişkilendirip farklı ve yeni sanat akımları ortaya çıkarmışlardır (Uz, 2012, s. 1048). Sanat adına öne sürülen ve uygulanan tüm bu gelişmelerin temelinde, görüntünün kayıt edildiği yüzeyin değişimi ve dönüşümü yatmaktadır. Her dönemin sanat eserlerinin üretimi açısından çeşitli nesneleri belirli düzenlemeler ve ilkeler doğrultusunda bir araya getirip toplamak olarak düşünürsek; yüzeyin, dolayısı ile yüzeye ait biçimin-formun ve boyutun, sanatçının birleştireceği diğer malzemeler açısından temel oluşturabileceği söylenebilir (Türkmenoğlu, 2008, s. 29).

İçinde bulunduğumuz durum da bu devamlılığın bir göstergesidir. Var olan son temsil için yapılan adlandırma 'Postmodernizm' olarak karşımıza çıkarken, bundan sonra gelen temsili adlandırmak için birçok öneri ortaya atılmaktadır. Bu söylemlerden bazıları: Post-postmodernizm, otomodernizm, altermodernizm, kozmodernizm, metamodernizm ve dijimodernizmdir. Her bir söylem postmodernizmin sonlandığından, sürecini tamamladığından hatta ölümünden bahsederek üretimin yeni biçimlerini ortaya koymaktadır.

21. yüzyılda büyük bir ivmeyle şekillenen ve yayılan temsil dönemlerinden sıkça bahsedilenlerin başında da dijimodernizm gelmektedir. Artan hız, gelişen teknoloji, döneme ayak uyduran estetik anlayışı ve günlük yaşamın her anının sayısallaşması dijimodernizmin ortaya çıkmasındaki etmenlerdir.

Yaklaşık olarak 190 yıllık tarihi boyunca fotoğraf, bilim ve sanat alanlarının neredeyse merkezinde kendine yer edinmiştir. Her dönemin hızına, teknolojisine ve estetik anlayışına kolayca adapte olan fotoğraf, dijimodernizm ve beraberinde getirdiği çağdaş yapılanma şekline de uyum sağlamıştır. Fotoğrafik görselin kazandığı yeni ifade şekli özellikle dijimodernizmin bağlamlarından biri olan "dijimodern metin" üzerinden değerlendirilebilir.

Modernizm

Modern kavramının kelime kökeni Latincedir. Kavramın kökü; şimdi, hemen, şu anda anlamlarında kullanılan yakın zamanı bildiren 'modo' kelimesidir (Nair, 2008, s. 96). Devamında modern kelimesi 'eskiye göre yeni olmak' (Erinç, 1994, s. 32) kavramını günümüze kadar korumuştur. Düne ait olamamak ve farklı yöntemlerle gündelik hayata devam etmek; tam anlamıyla bilimsel, kültürel, sosyal, teknik ve endüstriyel devrimlerle kendini gerçekleştirmiştir. Bu gerçekleşme sonucunda ortaya çıkan gündelik yaşama ve kültüre uygun olan tutumlar, modern olarak kabul edilmektedir (Jeaniere, 1993, s. 15).

Modernizm kendi dönemi içerisinde; özel olanı genelden, özneyi nesneden, bireyi toplumdan, sanatsal içeriği sanatsal olmayan içerikten ayıran bir anlayış sergilemektedir. Bu ayırımı evrensel düşünce ve bilimsel açıklamalarla gerçekleştirmektedir (Özel, 2006, s. 159). 'Evrensel' yapının ve 'bilimci' bir görünün ön plana çıktığı bir ortam, beraberinde kuralları da getirmektedir. Modernizm için de böyle bir durum söz konusudur ve doğal olarak bünyesinde sanatsal içerik, dil ve estetik kuralları barındırır. Bu dönemde sanatçılar modernizmin öncülleri dahilinde doğal olandan ve gerçeklikten mümkün olduğunca uzaklaşmadan sanatlarını icra etmişlerdir. Tam bu noktada sanayi devrimi, modern dönem, modernizm gibi kavramlardan söz ederken, teknolojik gelişmeler, mekanik, fizik ve kimya bilimleri dahilinde görüntünün yüzey üzerine kaydedilmesi devrim niteliğinde bir gelişme olarak lanse edilmiştir. Doğanın bilimsel olarak elde edilen yollarla kaydedilmesi, fotoğrafı modern dönemin önemli bir temsili haline getirmiştir.

Başlangıcında, gerçeğin ve belgenin temsili olarak tanıtılan ve kullanılan fotoğraf, kısa süre içerisinde gerçeklikle temsil edilmenin yanı sıra özgürleşmiş ve kendi sanatsal ifade biçimini oluşturmaya başlamıştır. Modernizm ile birlikte ifade şekli olarak kullanılan 'dil', süreç içerisinde fotoğrafik olarak da kullanılmıştır.

Modernizm sürecinde fotoğraf kendi dilini yarattığında kendisi gibi olma özelliğine kavuştuğu genel bir görüştür. "Fotoğrafçılık, kendi yetenek ve geleneklerine gönderme yaptığında sanat konumuna yükselir" (Grundberg, 2002, s. 115), "…Modernizm sürecini harekete geçiren olgunun, Sanayi Devrimi'nin görüntü alanındaki temsilcisi sıfatıyla fotoğrafın ortaya çıkışı olduğunu söylemek artık adet haline gelmiştir. Ama fotoğrafın sonuçta modernist bir söyleme dönüşmesini sağlayan kendi tarihsel evrimi, daha eski sanatların tersine, tasvirden vazgeçmemesi, dolayısıyla kendisinin tetiklediği serüvene katılmamasıyla belirlenir" (Wall, 2002, s. 170). Andy Grundberg'in, Jeff Wall'un ve daha birçok kişinin belirttiği üzere fotoğrafın: resim sanatı taklidinden ve öykünmesinden kurtulup kendi ifade şekliyle üretime geçtiği anda, kendi modernizmini başlatmış olduğudur. Bu süreçle beraber fotoğraf, oluşturduğu görsel içerik ve dilinin kavramsallaşmasının ardından, ifade biçimini geliştirmiş ve sanatsal üretimin içinde kendine önemli bir yer edinmiştir. Artık fotoğraf, biçiminin ve görüntüsünün dışında fotoğrafçının düşüncelerini de direkt olarak sanatın içine dahil etmeye başlamıştır.

Bu evrimleşme sürecinin başlangıcı olarak: modernizmin öncüsü olan aydınlanma hareketinin getirdiği birtakım kuralların (bilimcilik ve evrensellik temelinde) sanatçılar açısından dikte şeklinde yorumlanması; özellikle öznel, özgür ve serbest düşünce sisteminin olması gerektiğini savunanlar tarafından modernizmin karşısında yeni bir düşünce sistemi ve ifade şekli yapılandırılmaya başlanmıştır. Bu yapılanma modernizm bağlamında 'post' olarak kendini ifade etme sürecine girmiştir.

Modernizmin "Post" Güncellemesi

Sokrates, Platon ve Aristoteles'in ortaya koyduğu ve yakın geçmişe kadar tüm düşünsel geleneği tanımlamak için kullanılan bir terim olan modernizmin (Legutko, 1997, s. 1) 'post' olarak güncellenmesi sonucu yeni bir yaklaşım ortaya konmuştur.

Tarihçi Arnold Tonybee *Bir Tarih İncelemesi* adlı kitabında, modern olarak adlandırılan dönemin Birinci Dünya Savaşı ile sona erdiğini ve ardından gelen dönemin postmodern dönem olarak adlandırılması gerektiğini yazmıştır. Böylelikle postmodern terimiyle birlikte kavram literatüre dahil olmuştur (Erinç, 1994, s. 31). Kesin olarak bir tanımı yapılamasa da sanatta, felsefede, ekonomide, hatta politikaya kadar hayatın tüm alanında yeni bir tarz, akım, dünyaya bakış şeklinde günlük yaşamın içine kadar işlemiştir.

Postmodernizm anlatısının yayılmasına öncülük eden *Postmodern Durum* adlı kitabında Jean François Lyotard: evrensel bir anlatı yerine, daha yerel ve kişisel anlatının postmodern yapıyı oluşturduğundan bahseder. Aynı zamanda modern durumu bir bilgi biçimi olarak belirtirken postmodernizmde bilgiyi enformasyon, bilgisayar, teknoloji gibi kavramlarla hızlı bütünleşip geliştiren bir yapı olarak görmektedir (Lyotard, 1990). Genel olarak postmodernizme atfedilen bu düşünceyi sanat üzerinden değerlendirmek istersek: Evrensel olarak nitelendirilen ve sanatın merkezine yerleştirilen 'Batı Sanatı' hegemonyasından, yaptırımından sıyrılmak ve özgür olmak düşüncesi modernizmi 'post' seviyeye güncellemiştir. Bu güncelleme kendini önce mimaride ardından edebiyat, müzik, resim, tiyatro, sinema ve fotoğraf gibi sanatın tüm alanlarında göstermiştir.

Modernizm süreci içerisinde fotoğrafın oluşturduğu ve toplumsal destekli olan dil, görsel ifadenin anlatımı olarak değerlendirilmiştir. Çünkü dil modernizmin genel bir ifade şeklidir. Postmodern yapı için dil daha çok metin olarak değerlendirilir (Harvey, 2014, s.64-66). Belirli bir kalıp içinde ve kurallı olarak kullanılan dil, postmodernist yapıya ters düşmesi bakımından; daha kuralsız, sınırsız ve isteğe bağlı değişen metin özelliği göstermeye başlamıştır. Bu durum modernizm dönemi ve doğrudan fotoğrafın dilini değiştirerek, metnin herkes için değişebilir hale getirilen kullanımını öne çıkarmıştır.

Modernizmin fotoğraf anlatısında fotoğrafçı; konusunu kendisi belirlemez, gerçekliğin içinden hiçbir şeye müdahale etmeden, yönlendirmeden, nesnel bir yaklaşımla görüntüyü oluşturur (Uysal, 2013). Bu aynı zamanda fotoğrafın geliştirdiği dildir. Postmodernizm sürecindeki fotoğraf için fotoğrafçı konuyu her türlü yöntemle üretebilir. Fotoğrafçı: başka bir eser üzerinden, kendi ürettiği ve istediği değişiklikleri yaparak, istediği teknikle, farklı disiplinlerle harmanlayarak fotoğrafik metinini oluşturabilir. Nitekim Tuna Uysal'ın Köhler'den aktardığı gibi; "Postmodern fotoğraf sanatçısının yaratıcılığı, eserini oluştururken, geleneksel fotoğraf anlayışının "gerçeklik", "nesnellik" ve "doğruluk" ilkelerine ne kadar karşı durduğuyla ölçülür" (Uysal, 2013). Postmodernizm süreci içerisinde fotoğrafik metinde; neyin anlatıldığından ziyade nasıl kurgulandığı önem kazanmıştır.

Fotoğraf, postmodern sanattan etkilendiği gibi sanatın üretimini de tetiklemiştir. Kavramsal sanatın misyonunun değişmesi, gerçekliğin yeniden ele alınması, popüler kültür nesnelerinin sanatın içinde yer alması fotoğraf sanatının üretimiyle ve hızlı paylaşımıyla ivme kazanmıştır.

Postmodernizm Sonrası "Dijimodernizm"

Sanayi devrimi: fiziki üretimin serileşmesi, tabana yayılması bakımından erişimi hızlandırmıştır. Fiziki üretimler yani atom gücüyle oluşturulan üretimler her türlü hizmetiyerine getirmiş hatta bu ilerlemeler ikinci sanayi devrimi olarak nitelendirilen atom çağını gündeme getirmiştir. Yine bu dönem için atom gücü ilerlemenin ve modernitenin temeli olarak görülmüştür. 20.yy sonlarına gelindiğinde geleneksel sanayi üretimi değişmiş ve 'verilerin' egemen olduğu dijital bir devrim gerçekleşmiştir. Geleneksel yapıda atomlarla yapılan fiziki üretim topluma

yayılırken, dijitalleşmeyle birlikte büyük bir hızda ve neredeyse sınırsız bir şekilde 'veriler' üretime katılmıştır (Negroponte, 1996). Negroponte; dijital dünyaya dahil olunduktan sonra atomların artık yerlerini 'bit'ler aracılığıyla verilere bıraktığını belirtir. Bu verilere dönüşen bitlerin istenildiği şekilde manipüle edilebileceğini, özgürlükten yana olduğunu, erişim hızı ve kolaylığını, öne çıkararak her alanda dünyanın işleyişinin temelini oluşturduğunu ifade eder. Dünyanın bu denli dijitalleşmesi doğal olarak beraberinde yeni düşüncelerin yapılanmasına sebebiyet vermektedir. Bu sebepledir ki Alan Kirby postmodernizm sonrasını pseudo-modernism (sözde modernizm) şeklinde adlandırmışken onu değiştirerek dijimodernizm olarak güncellemiş ve kuramını ortaya koymuştur.

Postmodernizm sonrası için farklı olarak birçok düşünce ve kuramlar ortaya atılmıştır. Post-postmodernizm, Otomodernizm, Altermodernizm, Kozmodernizm, Metamodernizm gibi farklı düşünceler örneklendirilebilir. Bu düşüncelerin önemli ortak yapıları dijitalleşmeyle birlikte gelişmiş olmalarıdır. Bu düşünceler içerisinde, direkt olarak ve en belirgin şekilde dijitalleşme temelleriyle oluşturulan kuram dijimodernizmdir. Dijimodernizm; çok kısa bir geçmişi olan, günümüz dönemi içinde yeni ortaya çıkmış bir kuramdır.

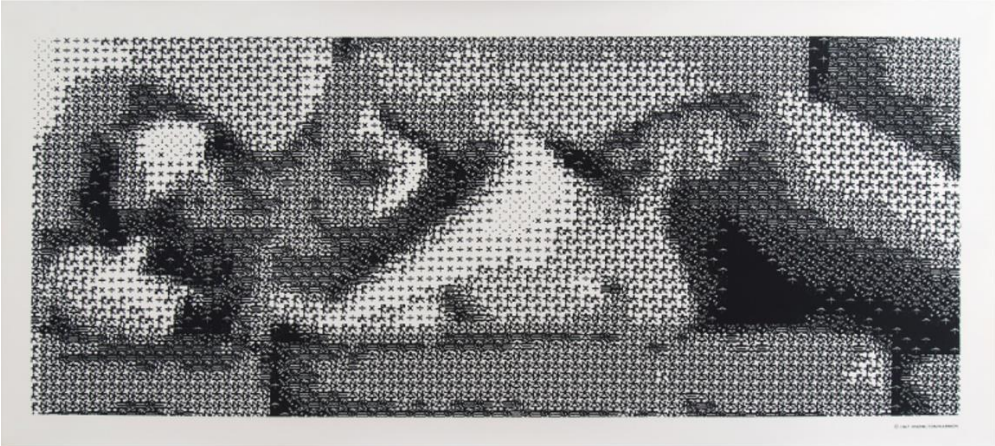
Alan Kirby, dijimodernizmi ilk kez 2006'da yayınladığı bir makalede (Philosphy Now Dergisi), postmodernizm sonrası olarak bahsetmiş ve ardından 2009 yılında yayınladığı kitabı *Digimodernism; How New Technologies Dismantlethe Post Modern and Reconfigure Our Culture*'da dijimodernizm kuramını geniş bir şekilde açıklamıştır. Kirby'e göre dijimodernizm; Bilgisayar teknolojileriyle birlikte, sosyal, kültürel, yaşamın içinden her türlü olgunun ifade şekline karşılık gelebilmektedir (Kirby, 2009, s. 1).

Alan Kirby, Gilbert Adair'in *The Postmodernist Always Rings Twice: Reflections on Culture in the 90s.* (Postmodernci Kapıyı İki Kere Çalar) adlı eserinden atıfla, Adair: Postmodernizmin ardından hiç kimsenin yeni kral ve düşünce kraliçesi olarak tahtta hak iddia etmemesi postmodernizmin savunulduğu anlamına gelmediğini belirterek uyarıda bulunurken, dijimodernizmin başlangıcını hazırladığını aktarmaktadır. Yine devamında, Alan Kirby ortaya koyduğu dijimodernizmi en başta postmodernizmin halefi olarak değerlendirir. Dijimodernizm, 90'ların sonlarına doğru ortaya çıkan ve zamanın oldukça baskın sosyal, kültürel, teknolojik ve politik bir ifadesi olan postmodernizmi yavaş yavaş gölgede bırakmıştır. Ortaya çıkışında postmodernizmle var olmuş onunla birlikte belirli dönem melez bir yapılanma içerisine girmiştir (Kirby, 2009, s. 36).

Digimodernizm: 1990'ların sonuna doğru yeni teknolojilerin mutlak gücü içerisinde yavaş yavaş ortaya çıkmasıyla birlikte, yeni kültürel bir paradigma olarak postmodernizmin önüne geçti. Ortaya çıkışı, ilericilik, gelişigüzellik, yok olma ve anonim, sosyal ve çoklu üreticilik ile harmanlanan yani bir metinsellik anlayışı olan metnin bilgisayarlaşması olarak gösterilir. Bu metinleri diğerlerinden ayıran özellik, televizyonlarda realite şovlardan Hollywood'un fantastik filmlerine, video oyunlarından web 2.0 platformlarına ve bunların yanında tüm görsel materyallere kadar değişen çağdaş kültürlerle özetlenir. Dijimodernist metin olarak adlandırılan bu metinler; en basit hali ile izleyicinin/okuyucunun fiziksel olarak metin üretmek, görünür içerik eklemek, anlatılana somut bir şekilde yeni ifadeler için müdahale etmek şeklinde yorumlanmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı da kavram 'dijital modernizm' kısaltması olarak 'dijimodernizm' şeklinde ortaya atılmıştır. Sonuçta bu yeni metin her ne şekilde var edilirse edilsin bir nevi tuşlar ve parmaklar aracılığı ile formülize edilmektedir (Kirby, 2009: s. 1).

Modernizmin ifade şekli olan dil genişleyerek postmodernizmde metinsel olarak ifade edilmiş ardından postmodernizm yapısı zayıflamaya başladığında, metinler hibrit (melez) bir yapıyla harmanlanarak değişime uğramıştır. Bu hibrit metinler dijimodernizm tabanında hipermetnin bir devamı olarak 'Dijimodernmetin' şeklinde ifade edilir. Bu dijimodern metinler bilgisayar aracılığıyla yapılan kolaj, montaj ya da farklı her türlü tekniğin sağladığı kolaylığın yanında sadece bilgisayarla üretilen görsellerin, seslerin, hareketli görüntülerinde sanatsal amaçlı yaratılabileceğini bize gösterir.

Bilişsel sinirbilim araştırmacısı Leon Harmon ve AT&T'nin Bell Laboratuvarlarında bilgisayar mühendisi olan Ken Knowlton, geliştirdikleri bir programı kullanarak dansçı Deborah Hay'ın bir fotoğrafını bitmap mozaik olarak yeniden canlandırdılar. 'Nude Computer' (Studies in Perception I), bilgisayar kullanılarak yapılmış en yaygın olarak dağıtılan ilk sanat eserlerinin başında gelir (Görsel 1). İzleyicinin beyninin tonal değere sahip alanları, bir insan figürü olarak taklit etmek için gruplandırılmış soyut sembollerin bir bileşimini yorumlama konusundaki benzersiz kapasitesini gösterir. (Dietrich, 1986 s. 160-161)

Görsel 1: Leon Harmon, Ken Knowlton. Computer Nude, 1965
https://monoskop.org/images/d/d7/Dietrich_Frank_Visual_Intelligence_The_First_Decade_of_Computer_Art_1965-1975_1986.pdf

Başlangıç olarak nitelendirilebilen bu örnekle, Dijimodernsel etki ve ilerleyen dijital teknolojiyle sanat, farklı medyalarla yeni formatların sunulduğu ifade biçimlerine dönüşmektedir. Aynı şekilde sanat için olan söylemlerde; yeni medya, dijital, görsel, bilgisayar, efekt, kolaj, montaj gibi medyalar yer alıyorsa bu çalışmaların içinde fotoğrafın olmaması mümkün görünmemektedir. Görüntünün yüzey üzerine kaydedildiği ilk günden günümüze fotoğraf, her alanda sağladığı adaptasyonla hem kendi gelişimine hem de diğer medyaların gelişimine olanak sağlamaktadır. Bu yapısı gereği dijimodernizmin içeriğinde de kendine uygun yeri yaratabilmektedir.

Dijitalleşen bu yapısıyla fotoğrafın içerik, biçim ve tekniği yaygınlaşmıştır. Postmodernizmin kavramsal anlatısı, daha sıradan günlük yaşamın konularına evrilmiş, modernizm dönemine ait teknik ve biçime dayalı yapılar tekrar kullanılmaya başlanmıştır (Sağlamtimur, 2016. s. 161). Yani dijimodernist fotoğraf, modernitenin önceki yapılarından beslenerek onları bilgisayar yazılım ve donanımlarıyla harmanlayarak üretimlerini gerçekleştirme eğilimindedir. Aynı zamanda da tüm bunları dijimodern metin çatısı altında ortaya koymaktadır.

Dijimodern Metin

İnsanlık tarihi sürecinde her dönem kendine özgü bir metinsel anlayış içinde ifade bulmuştur. İlk örnekleriyle görsel olarak ortaya çıktığı varsayılan metnin, antik çağda sözel olarak güçlü bir ifade şekline büründüğü bilinmektedir. Ardından metin, yaklaşık olarak M.S. 500 ila 1500 yılları arasına tarihlenen orta çağda devletlerin, baskın kesimlerinin ve otoritenin temsili, matbaanın gelişimi ve yayılımı hızlandırması sonucu yazılı olarak ifadelendirilmiştir. Nihayetinde teknoloji ile birlikte görselleşme resimden fotoğrafa değişmiştir. Ardından görüntülerin video, televizyon, sinema olarak hareketlenmesi ve dünyaya yayılım hızının anlık olarak değişimi ile başladığı noktaya tekrar evrilerek 'imge' ve görsel metin olarak döngüsünü tamamlamıştır.

Neticede bahsedilen tüm bu döngü içerisinde ifadeleri temsil eden metin; söz ile sese dönüşmüş ifadeleri yüzey üzerinde görsele dökmüştür. Yüzey üzerinde oluşturulan görsel mantığından yola çıkarak Hakan Poyraz'ın belirttiği şekilde sanatsal dil/metin bilimsel, mantıksal,

felsefi, iletişimsel bütün olguları, kodları, kalıpları değiştirmiştir. Var olan nesneleri ya da kavramları olduğundan, göründüğünden farklı bir şekilde nesnelleştirmiştir (Poyraz, 2011, s. 19-20). Metin ister salt metin (text) olarak, ister iletişim aracı olarak ya da dilbilimsel veya semiyotik şekilde betimlensin, tüm bu yapılanma ile birlikte sanatın, bilimin hatta yaşamın tüm içeriğinde çeşitli şekillerde temsil edilmiştir. Ardından büyük bir sıçrayışla fiziki dünyada var olan birçok şey gibi 'sınırsız', 'sonsuz', 'hiper' ya da 'dijital' olarak sayısal dünyaya döngüsünü uyarlamış ve yeni düzenini kurmuştur.

Ortaya çıkan bu yeni metin, bilgisayar ekranında akışkan olarak doğrusal olmayan düzlemde birbirine bağlı elektronik metinler olarak açıklanır. Elektronik metin kavramını Siegfried Zielinski geliştirip ortaya koymuştur. Bu duruma göre elektronik metinler, görsel ve işitsel olarak elektronik ortamda bulunan tüm verileri de metin olarak kabul ederek tanımı ve kavramını genişletmiştir. Aynı zamanda tüm ağlarla ve köprülerle birbirine bağlı olan bu sisteme Hipermetin sistemi denir. Hipermetin sistemler: ses, görüntü ve text gibi farklı dosyaların birbirleriyle iç içe kullanılabilir olmalarından dolayı 'hipermedya' olarak da adlandırılırlar (Asutay, 2009, s. 70).

Kirby bu medyaların tümünün ortak bir metinsellikte buluştuğunu ve bu ortak metinleri de, parmakları kullanarak donanımlarla yeniden formüle edildiğini belirtir ve bu durumu da 'electronic-digitality' özelliği olarak adlandırır (Kirby, 2009, s. 53). Yani bu yeni metin üretimleri artık klavyeler, dokunmatik ekranlar, mousla tıklama gibi etkileşimli bilgisayar donanımlarıyla tamamen dijital olarak gerçekleşmektedir. Böylece bu sistemi dijital modernizm olarak adlandırmasının ardından dijimodern metin kavramı öne sürülmüştür. Bilgisayarlaşmanın kültürel biçimleri değiştirmesi ya da yeniden ortaya koyması dijimodern metin için temel öncülleri oluşturur. Aynı zamanda kültürel bir değer, iletişimsel bir devrim, sosyal organizasyon ve kendince yeni baştan yaratılan estetik özellikleri bünyesinde barındırır. Bir başka deyişle; bilgisayarlaşan bu dijimodern metin biçimi, içinde bulunduğumuz döneme kültürel yapılanma bakımından şekil vermektedir.

Dijital olarak her türlü üretimi bir metin olarak nitelendiren Kirby dijimodern metin için çeşitli baskın özellikler öne sürer. Bunlar: 'ilericilik', 'gelişigüzellik', 'gözden kaybolma', 'metinsel rollerin yeniden düzenlenmesi ve aracılık', 'anonim-çoklu sosyal yazarlık', 'akışkan-sınırlı metin', 'elektronik-dijitallik' şeklindedir. Aynı zamanda dijimodern metinselliğin özellikleri için daha derin bir düzeyde mevcuttur. Bu özellikler metinsel mekanizmanın nasıl çalıştığını, nasıl ve kim tarafından sınırlandırıldığını, zaman ve mekandaki uzantısını ve ontolojik belirleyicilerini tanımlarlar. Öne sürülen bu özellikleri tanımlamak gerekirse:

İlericilik: Geleneksel metin hemen hemen herkes için başlangıcı ve sonu olan maddi bir şey gibi görünürken, dijimodern metinde bir süreklilik olabilir yani sürekli devam eden bir içeriğe de sahiptir, hatta bir sonu bile olmayabilir.

Gözden kaybolma: Dijimodern metin kalıcı olmayabilir ya da bir kez ortaya konan bir metin tekrarlanmayabilir. Bilgisayarlaşan dijital ortamda yok olup tüketilebilir.

Gelişigüzellik: Metnin gelecekte nelerden oluşabileceği bugünden kesin olarak kestirilemez. Aynı zamanda da ortaya konulan metin istikrarsızdır.

Metinsel rollerin yeniden düzenlenmesi ve aracılık: Metin için olmazsa olmaz olarak nitelenen yazar, okur, izleyici, yapımcı, yönetmen, içerik üretici gibi bireylerin rollerinin değişebilmesini temsil eder. Kirby'nin ifadesi ile "….Ara formlar, bir bireyin öncelikle birinin bir dereceye kadar diğeri gibi hareket etmesi" şeklinde tanımlanmaktadır. Hatta üretenin kim olduğu belli olmayan anonim olarak ortaya çıkan fakat izleyici/okuyucu ile sürekliliğini kazanan metinlerin bile varlığı mümkündür.

Anonim-çoklu sosyal yazarlık: Metinsel rollerin düzenlenmesinde sıradanlık olarak değerlendirilebilir. Postmodernizmin bir nevi kendine mal etme kavramının dijimodernizmde

karşılığı olarak şekillenmiştir. Fakat ünlü bir ressamın tablosu ya da fotoğrafçının fotoğrafından ziyade günlük yaşamın içerisinden ve sıradan olan herhangi bir metnin (fotoğraf, video, resim, grafik, şiir vb.) kullanılarak yeniden üretimi ve paylaşımı durumudur. Bu tarz metinler bir kişi ya da grup tarafından yaratılmış olabilirler, belirsiz sosyal gerçek ya da sahte topluluklarca dağılırlar ve kim olduklarının önemi yoktur.

Akışkan-sınırlı metin: Buraya kadar aktarılan dijimodern metinlerin özelliklerini bünyesinde barındıran metin şeklinde yorumlanabilir. İzleyici, okuyucu, dinleyici açısından katılımcı bir metinsel anlayışı temsil eder. Bu katılımcılık beraberinde aktif olmayı da getirir. Böylece dijimodern metin bir nevi açık kaynak durumuna geçer yeni herhangi biri herhangi bir şekilde metne etki edebilir.

Elektronik-dijitallik: Daha öncede belirtildiği üzere dijimodern metin teknolojiye dayalıdır, tamamen sayısallaştırılmış bir metindir ve bilgisayarlar aracılığıyla var olur. (Kirby 2009, s. 52-54).

Neticede metnin başlangıçtan günümüze süreci ele alındığında kesin olarak söylenecek şey; bilgisayar aracılığı ile dijitalleşen metnin biçiminin, içeriğinin, üretiminin, tüketiminin, ekonomisinin yani düzeninin büyük bir hızla ve sonsuza dek değişeceğidir.

Fotoğrafik Yüzey ve Dijimodern Değişim

İnsanlık tarihi boyunca yüzey üzerine resmetme teknikleri sürekli değişip gelişerek ilerlemiştir. Bu değişim insanla birlikte gelişen teknoloji öncülüğünde gerçekleşmiştir. Yaşamın her alanında var olan teknoloji, sanata ait tüm disiplinlerde de belirleyici konumda olmuştur. Özelde yüzey üzerinde resmetme yöntemlerini değiştiren teknoloji, genelde sanatı tüm yönleriyle etkilemiştir.

15. yüzyılda Gutenberg'in (1398-1468) buluşu olan hareketli parçalar ile baskı ve çoğaltım işini üstlenen matbaa, yüzey üzerine kayıt etmeyi değiştirmiştir. Matbaa, yüzey üzerine kayıt etme yöntemi olarak insanlık tarihinin o güne kadar gördüğü en büyük değişim olarak bilinir. Ardından makineleşmenin tam anlamıyla ortaya çıktığı dönem 18. yüzyıl ortalarından 19. yüzyıla kadar olan bölüme tarihlenir. Bir diğer ifade ile 'Sanayi Devrimi' olarak adlandırılan dönem; insanlık tarihinin kas gücünü bırakıp, üretimi serileştirip, günlük yaşamı hızlandırdığı ve kolaylaştırdığı tam anlamıyla makinelerin dönemidir. Bu dönemde ortaya çıkan binlerce makineden biri fizik ve/veya kimya ile birleşerek yeniden yapılanan 'cameraobscura' (karanlık kutu) dır. Yüzey üzerine kayıt etmek için geliştirilen en büyük değişim ve yenilik olarak ortaya çıkmıştır. Işık yolu ile resmetmek, yüzey üzerine ışık yolu ile görüntüyü kaydetmektir (1827). Denemelerin uygulandığı ilk günden adını 'fotoğraf' olarak alana dek çok hızlı bir gelişim göstermiş ve 'görüntünün optik (aygıt) yardımıyla ışığa duyarlı bir yüzey üzerine kalıcı olarak kayıt edilmesi' şeklinde de tanımlanmıştır.

Işıkla beraber tepkimeye girebilecek kimyasalların yüzey üzerinde görüntüyü oluşturma çabaları ve bu çabaların sonucunda oluşturulan görüntünün sabitlenmesiyle elde edilen fotoğraf, başlangıçta bu kimyasalları yüzeyde tutabilecek kurşun-kalay, çinko, bakır gibi metal yüzeylerde oluşturulmuştur. Makine bağlamında mekanik sistem olarak analog düzende Niepce'in helyografı bu yüzeylerde oluşturulup sabitlenen ilk görüntülerdir. Çinko levha, yüzey olarak kullanılmıştır ve üzerine uygulanan kimyasal olarak da beyazlaşıp-siyah olarak kalabilen bitüm temelli (Judea, yuda, ya da yahudiye bitümü) ışığa duyarlı kimyasallarla ilk görüntü kaydedilerek sabitlenmiştir.

Ardından helyografı daha da geliştiren Daguerre'nin dagerotipi de benzer şekilde metal yüzeyi kullanan ilk örnekleri temsil eder. Özellikle Niepce'in helyografına göre dagerotip daha geliştirilebilir bir yapıya sahiptir. Helyografta geliştirilebilecek kimyasallar kullanılmamıştır, ama dagerotip için yüzey olarak kullanılan bakır levha ve yüksek oranda parlatılmış gümüş kristallerle görüntü oluşturulmaktadır. Bir bakıma yüzey de görüntü oluşturulmasında etken bir rol oynarken aynı zamanda geliştirilebilir konumdadır. Bu şekilde görüntü kalitesi büyük oranda artmıştır.

Helyografın ve dagerotipin tek benzerlikleri sadece metal alaşımlı yüzeyleri değildir. Bir diğer benzerlikleri ise, bu yüzeyler ile oluşturulan görüntülerin pozitif yani çoğaltılamayan tek görüntüler olmalarıdır. Devam eden gelişmelerin 1840-1841 yılları arasında, yüzey ve kimyasallarda değişim gerçekleşmiş ve fotoğraf farklı bir boyuta geçmiştir. Bu değişimi gerçekleştiren Talbot'tur. Yüzey olarak metal levhalardan yüksek kaliteli kağıt kullanımına geçilmiştir. Pozlanan görüntü kağıt yüzey üzerinde sabitlenerek bu sefer farklı kimyasallar yardımıyla negatif olarak elde edilmiştir. Talbot, ikinci bir ışığa duyarlı yüzey ile ilk negatif yüzeyi yapıştırarak ışığa maruz bırakma sureti ile kalotip adını verdiği görüntüyü kağıt yüzey üzerinde pozitif olarak elde etmiştir

Fakat kalotip içinde ufak tefek sorunlar söz konusudur. Martin W. Sandler'in"… görüntü, yüzeyin üzerinde pürüzsüz bir kaplamada değil, kağıdın negatif liflerinin açığa çıkan ışığa müdahale etmesi nedeniyle kağıdın liflerinde oluşmuştu" (Sandler, 2002, s. 10) şeklinde açıkladığı gibi, kalotip, dagerotipe göre daha az keskinlik gösterir.

Negatif yönteminin korunması ama netliğin de arttırılması adına yapılan çalışmalar sonucunda, 1851 yılında Frederick Scott Archer ve Peter Wickens Fry yüzeyi camla değiştirip, şeffaflaştırarak görüntü kalitesini arttırmayı başarmışlardır. Kolodyon adı verilen bu yöntemle: gümüş jelatinin kolay hazırlanışı, daha keskin görüntüleri oluşturması ve çekim sürelerini artık saniyelere indirmesi, fotoğrafik görüntü açısından tartışmasız büyük avantaj sağlamıştır. Geriye sadece cam plakaların yani kayıt yüzeyinin geliştirilmesi kalmıştır. Çünkü hala camın yapısı gereği, taşınabilirliği hatta maliyeti kullanımını zorlaştırmaktadır.

Nihayetinde 1888 yılında fotoğraf, uzun yıllar kullanabileceği yüzeyine sabitlenmiştir. George Eastman (1854-1932) esnek, transparan ve rulo olarak kullanılabilen selülozik bir film/pelikül geliştirmiştir. Eastman aslında görüntünün kayıt edildiği yüzeyde yaptığı bir değişiklikle fotoğrafı pratik olarak üretilebilir hale getirmiştir. Belli bir kesimin ulaşabildiği ve ayrıca zor prosedürler sonucu kaydedilen görüntü, artık çok kolay bir şekilde yüzeye kayıt edilebilir duruma gelmiştir. Bunun neticesinde kitlelere yayılması sağlanmıştır.

Fotoğraf filmi, kayıt sürelerinde hız kazandıkça yüzey üzerine kayıt edilen görüntülerde gelişerek hareketli olarak izlenebilir hale gelmiştir. Bu durum sinemanın gelişimine oradan da teknolojik ilerlemelerle elektrik sinyalleriyle görüntü oluşturmaya evrilmiştir. 1926'da John Logie Baird elektronik olarak elde ettiği bir görseli elektrik sinyalleri ile ışıktan oluşan bir yüzey üzerinde ortaya çıkarmıştır (Kılıç, 2012, s. 35). Bu optik görüntülerin elektrik sinyallerine dönüştürülmesi olarak adlandırılır.

Elektrik kullanımı ve buna bağlı olarak elektronik yapıların gelişimi sonucu birçok aygıt kullanım kolaylığına erişmiş ya da yeni aygıtlar keşfedilmiştir. Bunların başında yaşamı etkileyenler içinde şüphesiz en başta bilgisayarların ortaya çıkışı gösterilebilir. Bilgisayar teknolojisi var olan tüm resmetme yapısını bünyesinde dijital olarak barındırabilmektedir. Var olan fiziki yapı 1'ler ve 0'lar aracılığı ile dijital ortamlarda da oluşturulabilen bir yapı kazanmıştır. Yani bu durum geleneksel çizme boyama olarak resmetme tekniğinin dijitalleşmesini mümkün kılmıştır. Diğer bir değişle fotoğraf için yeni bir yüzey oluşmuştur.

Fotoğrafik olarak dijital yüzey, ışığın aynı fiziki şartlar altında diyotlardan oluşan algılayıcı bir yüzeye 1 ve 0'lardan oluşan sayısal veri olarak kayıt edilmesi işlemidir. Diğer bir deyişle bilgisayar; insan düşüncesinin, hafızasının, elinin ve gözünün bir uzantısı şeklinde hareket eden teknolojisiyle sanatçısına yeni bir resmetme imkanı vermiştir. Dijital verilerin en küçük birimi olan 'bit'lerin fotoğrafa sunduğu en büyük yenilik maddesiz bir doğadır ve bu doğayı yaratan ise sensörler ve ekranlar olarak adlandırılan dijital yüzeylerdir.

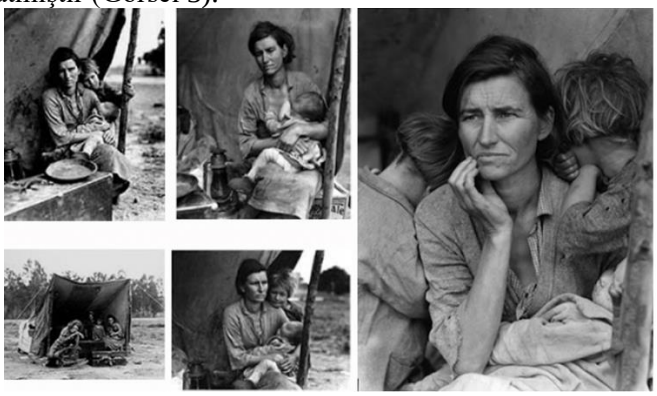
Fotoğrafın değişen yüzeyi beraberinde biçimsel ve içeriksel yapısını da kuşkusuz büyük oranda etkilemiştir. Fransız filozof ve sanatçı François Soulages'in tabiri ile fotoğrafçı, artık bilgisayarların da devreye girmesi ile fotoğraftan bir matris oluşturabilmektedir. Böylelikle

oluşturulan bu matris sonsuz sürede, sonsuz sayıda ve olasılıkla farklı ve yaratıcı şekillerde kullanılabilir. İnternet sayesinde onları paylaşıma açabilir ve beraberinde izleyicilerin de fotoğrafları düzenlemesine ve dönüştürmesine izin verebilir. "Bu durumda meselenin odağı fotoğrafik görüntünün doğasından kullanım, üretim, çekim, iletim, alımlanma ve dolaşım koşullarına, yani görüntü-üstü bileşenlere kayar" (Soulages, 2022, s. 16). Yani dijital fotoğrafı bir akış, süreç, kaynak içerisine yerleştirir, görüntüler görüntüsüne dönüştürerek çağdaş sanat yapıtı boyutuna ulaştırır ve genişleyen görüntü alanlarına dahil ederek sanatın içerisinde var eder (Soulages, 2022, s. 16). Bu durumu da 'fotoğrafsallık' olarak niteler. Yani fotoğrafın içindeki fotoğrafa dair tüm unsurlar olarak değerlendirir.

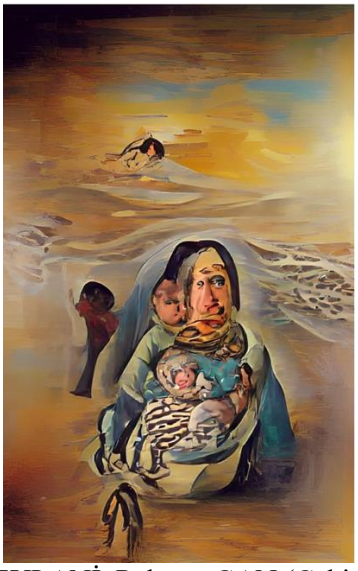
Bu veriler ışığı altında fotoğraf kendi metni üzerinden matrisler aracılığıyla bir olasılık sanatı içerisine dahil edilebilir. Bu noktada dijimodernizmin ifade şekli olan dijimodern metni; bilgisayarların eşliğinde metinlerin matrisler içerisinde olasılığını, akışkanlığını, anonimliğini, değişen rollerini, dijitalliğini ortaya koyar.

Estetik kodlardan anonim-çoklu sosyal yazarlık ve elektronik-dijitallik harmanlanması sonucu dijimodern metin 'akışkan-sınırlı' kodlardan yola çıkarak bir nevi açık kaynak özelliği göstermektedir. Daha önce de belirtildiği gibi herhangi biri, herhangi bir şekilde metni tekrar oluşturabilir buna yapay zeka da dahildir. Özellikle son birkaç yıldır öne çıkan GAN modellemeleri yavaş yavaş fotoğrafın da ilgi alanına dahil olmuştur. GAN: Generative Adversarial Network - Çekişmeli Üretici Ağları- olarak adlandırılan bir çeşit derin öğrenme ağlarıdır. Yapay sinir ağları tarafından farklı bilgileri kodlayan yüksek işlem katmanlarından oluşmaktadır. Çekişmeli üretici ağlar günümüzde gerçekçi olarak algılanan bir ağ modelidir. Çekişmeli üretici ağların işleyişi öğrenerek gerçekleşmektedir. Bir üretici ağ ve bir de ayırıcı ağ olarak iki yapıdan oluşmaktadır. Üretici ağ bir sentetik imge yaratır, ayrımcı ağ ise bu imgeyi gerçek ya da sahte olarak ayırmaya çalışır. Ayrımcı ağ sahteleri ayıklarken üretici ağ da daha da gerçekçi görseller üretmeye çalışır ve böylece iki ağ arasında sıkı bir çekişme oluşmaktadır. Bu durumun sonucu olarak yapay zekanın öğrenimi gelişir ve çok iyi sonuçlar ortaya çıkarabilir (Goodfellow ve arkadaşları, 2014, s. 2,3).

GAN modellemeleri referans fotoğraflarla görsel oluşturma dışında çeşitli yazılım dilleri ile veriler kodlanarak, referans kelimeler ya da cümlelere var olan fotoğraf üzerinden tamamen yeni fotoğrafik görseller oluşturabilmektedir. Ya da referans fotoğraf/fotoğraflar verilerek bambaşka bir disiplinde örneğin resim olarak hatta soyut biçimle yeni bir sanat eseri oluşturulabilir. Örnek olarak Dorothea Lange'in Göçmen anne fotoğraf serisi referans olarak GAN modellemesine verilmiştir. (Görsel 2). Yine var olan veri kodlarına 'create a work of art as an abstract painting' (Soyut bir resim olarak bir sanat eseri yarat) cümlesi girilmiştir. Belirli bir süreç içerisinde yapay zeka istenilen sanat eserini yaratmıştır (Görsel 3).

Görsel 2: Dorothea Lange, Göçmen Anne Serisi, 1936

Görsel 3: M. Uluç CEYLANİ, Pyhton, GAN (Çekişmeli üretici ağ), 2022

Çalışmanın bir diğer farklı versiyonu olarak referans fotoğraf kodlara hiç girilmeden fotoğraf paylaşım sitesi olan Flicker (www.flickr.com) refarans olarak girilmiştir. Aynı zamanda 'text' kelimeler girilerek yapay sinir ağlarından fotoğrafik görseller üretmesi planlanmıştır. Örnek olarak Antalya kenti ile ilgili fotoğrafik görseller için Antalya'ya özgü ya da farklı kelimeler farklı birleşimlerle kodlara girilmiştir. İlk olarak dönüştürülmek istenen fotoğrafik görsel için 'Antalya', 'Antalya city center', 'Antalya Yacht harbor', 'Photography' kelimeleri kodlanmıştır. Sonuç olarak GAN -çekişmeli üretici ağ- ile oluşturulmuştur. (Görsel 4)

Görsel 4: M. Uluç CEYLANİ, Yapay Zeka Çalışması, 2022

Dijimodern metnin fotoğrafta karşılık bulması bir bakıma fotoğrafın; bilim, gerçeklik ve belge olma yapısının yanı sıra, fotoğrafçının kurgusal olarak da eşsiz bir şekilde düşünmesini sağlayan gerçeklikle düşünce arasındaki sınırları değiştiren bir yaklaşım olarak düşünülmektedir. Yani Sağlamtimur'un belirttiği gibi dijital fotoğraf: "…geleneksel fotoğrafçılık üzerine temellenmesine rağmen, teoride her element tersyüz edilmekte öncelikle fiziksel üretimden çok kurgusal fotoğrafın çok katmanlı işlevini ön plana çıkarmaktadır" (Sağlamtimur, 2016b, s. 671). Dijimodern metin, fotoğrafa herhangi bir konunun 'fotoğrafik tıpkısı' olma özelliğinin yanı sıra,

öznel bir düşüncenin-yorumun 1'ler ve 0'lar aracılığı ile anlatımı olarak devam etmesini sağlamıştır.

Sonuç

Tarih öncesi dönemden antik döneme, Rönesanstan modern sanata ve çağdaş sanata kadar süre gelen tüm gelişimlerin, değişimlerin yüzey arayışlarıyla ortaya çıktığı görülmektedir. Heykeltıraş, mimar, ressam ya da fotoğrafçı düşlediği, kurguladığı her şeyi, bulabildiği her türlü nesnenin yüzeyinde ortaya çıkarmıştır. Hatta çoğu zaman yüzey başlı başına sanat eserini biçimlendirmiştir. Günümüz sanat anlayışında yüzey, bütün sanatsal ifadeleri ortaya koyduğu sürekli değişen bir yapıda kendi dönemlerine uygun olarak farklı farklı şekillerde, biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Günümüze kadar olan süreçte hiçbir sınır tanımayan yüzey ve yüzeyi kullanma teknikleri izleyenler açısından da değerlendirildiğinde; izleyicilerin sanat eserlerine yönelik düşüncelerini değiştirmektedir.

Var olan tüm sanatlar kendi ayırt edici yapılarını oluştururlar. Sanatın kendine özgü bu ayırt edici yapılarından birinin de kendi teknolojisi ile geliştirdiği metni olduğu söylenebilir. Bu ayırt edici yapılaşma sürecinin başlangıcı, modernizmin öncüsü olan aydınlanma hareketinin getirdiği birtakım yeniliklerdir. Ardından özellikle öznel, özgür ve serbest düşünce sisteminin olması gerektiğini savunanlar tarafından modernizmin karşısında yeni bir düşünce sistemi ve ifade şekli yapılandırılmaya başlanmıştır. Bu yapılanma modernizm bağlamında 'post' olarak kendini ifade etme sürecine girmiştir. Ortaya çıkan postmodernizm ile birlikte sanatçılar gördüklerini direkt yansıtmak yerine, tüm kalıpları yapı söküme uğratarak yeni bir metin anlayışını benimsemişlerdir. Postmodern yapı ile beraber ilerleyen teknoloji, bilgisayar ve internet kullanımıyla artmış ve buna bağlı olarak sanatı da etkilemiştir. Bu durum bilgisayar aracılığı ile ortaya konan yeni sanat biçimlerini gündeme getirmiştir.

Gelişim ve buna bağlı olarak değişim 21. yüzyılda dijitalleşmenin en üst seviyesindedir ve seviyesini daha da üstlere güncellemesi kesin görülmektedir. Analog ve mekanik yöntemlerle 2 boyutlu yapıya sahip metin formu da bu gelişim ve değişime bağlı olarak yerini, farklı yapıları barındıran çok boyutlu dijimodern metin ya da hipermetine bırakmıştır. Dijimodernizm olarak adlandırılan bu dönem, salt dijital teknolojilerin devrimiyle yaşanan sosyal ve kültürel bir yapılanmadır.

Dijital bir sürecin ürünü olan sayısal fotoğraf, kendi sanatını daha ileri bir boyuta taşıdığı gibi çağımız sanat anlayışıyla bütünleşerek birçok sanat dalı ve tasarım alanını etkilemeyi başarmıştır. Dijital yapıdaki fotoğraf; bilgisayar yazılımları, benzeri teknolojik ilerlemelere adaptasyonu ve değişen görsel algısıyla dijimodernizme oldukça kolay uyum sağlamıştır. Sadece kayıt aracı ya da mimetik bir yapıda değil, aynı zamanda yeni bir eleştirel disiplin türü, görsel sanat, çağdaş felsefe ve dijital teknolojilerin kesişme noktasında duran yeni bir metin yapısıyla yoluna devam etmektedir. Klasik metin şeklinde doğrusal olmayan ve diğer tüm disiplinlerle ve farklı metinlere beraber hareket edebilen dijimodernizm bünyesindeki bu yeni metin yapısı, dijimodern metin olarak nitelendirilmektedir.

Dijimodern metin, fotoğraf sanatçılarının algılayış biçimlerini de değiştirmiş ve uygulama alanlarındaki varyasyonları da beraberinde ortaya çıkarmıştır. Dijimodern metnin en önemli özellikleri arasında geleneksel/doğal sınırlılıklarla ortay çıkan sorunların çözümünü hızlandırmak gösterilebilir. İnternetin ve bilgisayarın ortak yapılanması ile yapılabilirliklerin ortamı değişmiştir.

Dijimodern metinin estetik olarak 'ilericilik', 'gelişigüzellik', 'gözden kaybolma', 'metinsel rollerin yeniden düzenlenmesi ve aracılık', 'anonim-çoklu sosyal yazarlık', 'akışkan-sınırlı metin', 'elektronik-dijitallik' olarak çeşitli kodlara sahiptir. Bu yapısı sayesinde sadece bir araç değil, aynı zamanda fotoğrafta konu olarak da kullanılmaktadır. Hatta fotoğrafçı, dijimodern

metni özelliği gereği fotoğrafın hem aracı, hem konusu, hem de ortamı şeklinde çok yönlü olarak kullanabilir.

Ortaya çıkan bu estetik kodlar ile dijimodern metin fotoğrafın işleyişini ve sunumunu da değiştirmiştir. Geleneksel/analog yapıda metin doğrusaldır. Doğrusal olmak beraberinde tek yönlü ve kısıtlı bir eylemi ortaya çıkarmaktadır. Bu durum da bir bakıma izleyiciler açısından son derce sınırlı bir müdahale ve etkileşim olarak değerlendirilir. Fakat bilgisayarlar, yazılımlar ve internet ile bu durumu, fotoğraf çok uyumlu bir şekilde aşmaktadır. Dijimodern metinle birlikte fotoğrafın izleyicisi de; fotoğrafın konusuna, anlatımına, metnine ortak olmaktadır. Yani dijimodern metinle fotoğrafçı, fotoğraf ve izleyici çok yönlü ve çok katmanlı bir ifade ortaya koymaktadır. Günümüzde üretilen fotoğrafların çok az bir bölümü bilimsel, sanatsal ya da belge niteliği taşırken, üretilen fotoğrafların büyük oranda geride kalanı, niteliksiz olarak değerlendirilen bölümü dijimodern metin anlayışı içerisinde sanatsal alanlarda kendilerini çok fazla hissettirmeye başlamışlardır. Böylelikle üretilen her fotoğrafa bir değer atfedilebileceği görülmüştür. Hatta fotoğraf makinesi kullanımı da değişmiş bu konuda da fotoğrafçı aygıt kullanımı bakımından özgürleşmiştir. Bu yeni aygıtların kullanımıyla fotoğraf kameralarının vizörleri bilgisayar ekranlarına ya da farklı dijital ekranlara evrilmiştir.

Tüm bunların yanı sıra dijimodern metnin estetik kodları içerisine dahil edilen çekişmeli üretici ağlar (GAN) gibi derin öğrenme bilgisine ait yapay zekalar, fotoğrafı çok farklı boyutlara taşıyabilmektedir. Web 2.0 göstermiştir ki fotoğraf aracılığı ile üretilen görsellerin içeriği, anlamı, biçimi her türlü yapısı gelişime devam etmektedir. Nesnelerin interneti, semantik web gibi isimlerle anılan Web 3.0 nesneler/makinalar arası iletişimi yapay zeka ile mümkün kılmak üzere tasarlanmaktadır. Bu durumda fotoğrafın merkeziyetsiz bir özellik kazanabileceği ön görülebilir. Yani bilgisayar yazılımları kendi aralarında kompozisyona karar verip fotoğraf çekebileceklerdir. Fakat bu noktada belirtilmedir ki sanatçının konumu için farkındalığının artması dışında çok büyük bir değişiklik söz konu değildir. Her türlü yeni yapılanmayı yaratıcılık ve estetik olarak yorumlayabilir ve sanatına dahil edebilir konumda olduğu söylenebilir.

Son söz olarak, icat edildiği günden itibaren sürekli kendini yenileyen fotoğraf, günümüzde dijital teknolojinin vazgeçilmez bir parçası olarak yüzey üzerine kayıt tekniğinden çok öte bir yapı sergilemektedir. Fotoğraf, analog yapısının gerçekleştiremeyeceği tüm devrimci potansiyelleri sayısal yüzey üzerinde temsil etmektedir. Ortaya çıktığı analog dönemde doğayı olduğu gibi gösterme üzerine yapılanan fotoğraf, kazandığı yeni dijital yüzeyle sanatçıların kendi ifadesini temsil eden bir yapıya bürünmektedir. Neticede dijimodernizm ve ifade temsili olan dijimodern metnin, fotoğrafın kazandığı bu yapıyla birebir uyum içerisinde olduğu öngörülmektedir.

Kaynakça

Asutay, H. (2009). Elektronik yazın yeni teknolojilerle birlikte yazın dünyasında ortaya çıkan yeni yazınsal tür ve biçimler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *11*(2), 63-86.

Dietrich, F. (1986). Visual Intelligence: The First Decade of Computer Art. *(1965–1975). Leonardo Publishing, 19*(2), 159-169.

Erinç, S. M. (1994). *Postmodernizm'in tanımı*. https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream /handle/11421/1059/103412.pdf?seq

Goodfellow, I., Pouget-Abadie, J., Mirza, M., Xu, B., Warde-Farley, D., Ozair, S., ... & Bengio, Y. (2014). Generative adversarial nets. *Advances in Neural Information Processing Systems*, *27*.

Grundberg, A. (2002). *Sanat dünyamız: Fotoğraf nerede biter?,* (K. Atakay, Çev.). Yapı Kredi Yayınları

Harvey, D. (2014) *Postmodernliğin durumu*, (S. Savran, Çev.). Metis Yayıncılık.

Jeaniere, A. (1993) *Modernite nedir?* (N. T. Küçük, Çev.). Vadi/Toplum Yayınları.

Kılıç, L. (2012). *Görsel estetik. 2. Ünite-Sanat ve Teknoloji*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın no: 1974.

Kirby, A. (2009). *Digimodernism; How new technologies dismantlethe post modern and reconfigure our culture*. The Continuum IPG

Legutko, R. (1997). *Postmodernizm*. https://portal.tezeusz.pl/cms/tz/fileadmin/Image_Archive/R_Legutko_Postmodernizm.pdf

Lyotard, J. F. (1990) *Postmodern durum*. (A. Çiğdem, Çev.). Ara Yayıncılık.

Nair, G. (2008). *Bilgi toplumu ve Türkiye*. Gündoğan Yayınları.

Negroponte, N, (1996). *Dijital dünya*. (Z. Dicleli, Çev.). Türk Henkel Dergisi Yayınları.

Özel, Z. (2006). Postmodern dönem fotoğraf sanatında kendine mal etme: Sherman, Morimura, Ungun. *Selçuk İletişim Dergisi. 4*(2), 158-174

Poyraz, H. (2011). Sanatın dili nasıl bir dünyayı resmeder? *Beytulhikme An International Journal of Philosophy 1*(1), 17-25

Sandler, M., W. (2002). *Photography: An Illustrated history (Oxford illustrated histories)*. Oxford University Press, Inc.

Sağlamtimur, Ö, Z. (2016). *Sanat ve iletişim aracı olarak fotoğraf. Postmodernizm Sonrasında Fotoğraf*. Ege Üniversitesi Yayınevi.

Sağlamtimur. Ö, Z. (2016b). *Post-fotoğrafçılık: Fotoğrafik gerçekliğin sınırlarının aşılması*. A. Göztaş (ed.), İletişimde "Post" Yazılar (ss. 649-673). Literatürk.

Soulages, F. (2022). *Fotoğrafın estetiği: kaybolan ve geriye kalan.* (D. E. Şansal, Çev.). Espas Yayınları.

Türkmenoğlu, D. (2008). Robert Rauschenberg"in yapıtlarında yüzey organizasyonu üzerine bir değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 1*(14), 29-33

Uysal, T. (2013). *Modernizmden postmodernizme fotoğraf sanatının geçirdiği dönüşüm*. https://www.academia.edu

Uz, N. (2012). Sanatta yeni arayışlar ve kinetik heykel. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1*(1), 1047-1056

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers:

    1. Yazar/First author %50

    2. Yazar/Second author %50

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).